

VOORAF

Op één enkel strand liggen meer dan honderdduizend roestbruine kolossen van blubber, spieren, gerimpelde huid en slagstanden dicht tegen elkaar aan. In de tweede aflevering van zijn BBC-serie *Our Planet*, ‘Frozen Worlds’, voert de verontruste stem van David Attenborough ons mee terwijl we dronebeelden zien van de grootste verzameling Pacifische walrussen ter wereld, aan de noordoostkust van Rusland. Omdat de ijsvlaktes waar ze normaal gesproken op leven en rusten door de opwarming van de aarde steeds kleiner worden en zelfs helemaal verdwijnen, zijn de dieren genoodzaakt andere grond te vinden, legt Attenborough uit. Zo zijn ze ook boven op een tachtig meter hoge berg geklommen, waar ze vervolgens – en dat laat de documentaire met hartverscheurende beelden zien – niet meer eenvoudig vanaf kunnen komen. In slow motion zien we de enorme walrussen met tientallen tegelijk ter aarde storten, waarna het strand onderaan de berg bezaaid ligt met de gewonde en dode dieren.

Ouders klaagden massaal over de schokkende beelden, waarop Netflix een waarschuwing publiceerde: die-

renliefhebbers willen misschien rond minuut 48 even wegstijgen.

Hoe was ik bij deze ellende terechtgekomen?

In maart 2021, toen de Ierse Alan Houlihan en zijn vijfjarige dochter Muireann een walrus zagen liggen op de rotskust van Valentia Island, was dat vooral een leuk nieuwtje. Er golden nog strenge lockdownregels, het nieuws werd gedomineerd door het coronavirus, en mensen in Ierland – en over de hele wereld – snákten naar leuke nieuwtjes.

Diezelfde avond was de walrus weer verdwenen, en dat had zomaar het einde van het verhaal kunnen zijn. Maar hij zou al snel opnieuw opduiken, ergens anders, en vervolgens weer verdwijnen. En wéér ergens anders opduiken, en daar opeens wekenlang blijven. Mensen mochten langzaamaan weer naar buiten, en besloten massaal naar die walrus te gaan kijken.

Hij kreeg een naam. Hij werd een landelijke bekendheid. Daarna een Europese bekendheid. En toen hij eenmaal op bootjes begon te slapen in drukke havens, en er af en toe eentje liet zinken, ging het nieuws de hele wereld over.

Toch leerde ik pas meer dan een jaar later over het bestaan van Wally en zijn reis langs de Europese kust, toen ik weer eens gedachteloos door Instagram-reels en -stories bladerde en me vermaakte met hersendodende memes en foto's en filmpjes van katten en windhonden.

En van een walrus.

Ik had eigenlijk al door gescrold, maar bladerde toch even terug. Een walrus?

Op het plaatje lag het enorme zeezoogdier op een soort vlot, een ponton, een paar ogenschijnlijk krakkekijkig aan elkaar gebonden stukken plastic. Het bij-schrift: ‘Wally de walrus heeft een “drijvend bed” gekregen zodat hij geen boten meer verwoest’.

En inderdaad; op drie kleine fotootjes boven de tekst was te zien hoe Wally zijn zware lijf aan boord van speedboten hees om daar een tijdje uit te rusten, maar ook dat hij op kleine jachten probeerde te klauteren. De eigenaren stonden machteloos toe te kijken hoe hun boten voor hun ogen bekrast, beschadigd en lekgeprikt werden en soms zelfs zonken. De oplossing: het dier zijn eigen plekje aanbieden.

Ik begon te googelen en las talloze nieuwsberichten van over de hele wereld, interviews met wildlife-experts, reddingswerkers, fotografen en inwoners van de vissersdorpjes en havensteden waar de walrus was verschenen. Al snel wist ik meer over dit ene dier dan over de diersoort in het algemeen. Sterker nog: ik wist vrijwel niets over walrussen.

Eén keer was ik dicht bij een walruskolonie: toen ik in 2018 op reis ging naar Spitsbergen, om onderzoek te doen voor een boek waar ik aan werkte, meldde ik me aan voor allerlei excursies. Sowieso mag je daar de stad niet uit zonder ofwel een geweer, ofwel een begeleider met een geweer, dus als ik iets van de eilandengroep

wilde zien moest dat haast wel in georganiseerd groepsverband. Zo kroop ik achter een gids aan door ijsgrotten en sneeuwscooterde ik in colonne naar het verlaten Russische stadje Pyramiden, én klom ik aan boord van een kleine boot die koers zette naar de baai Borebukta, waar vrijwel zeker een grote groep walrussen te aanschouwen zou zijn. Maar halverwege werden we overvallen door een sneeuwstorm en waren we gedwongen terug te keren – dichterbij de dieren ben ik nooit geweest.

Ik hoef weliswaar maar een uurtje te rijden om er drie te bewonderen, maar dat idee staat me nogal tegen: anno 2023 bevinden de enige walrussen in Nederland zich in het Dolfinarium te Harderwijk, waar ze trucjes moeten vertonen aan betalend publiek terwijl er voor de deur demonstraties plaatsvinden tegen het uitbuiten van – en lachen om – deze imposante, intelligente dieren.

Maar als ik zelfs nog nooit met eigen ogen een walrus heb gezien, wat was het dan dat me nu zo aangreep aan dit dier?

Ongetwijfeld had dat iets te maken met mijn fascinatie voor de manier waarop de mens met andere dieren omgaat. Misschien is ‘fascinatie’ niet het juiste woord; het is eerder een soort ontsteltenis, een machteloos, pijnlijk toekijken hoe we dieren elke dag weer als voedsel of entertainment beschouwen. Dan valt het des te meer op wanneer een dier opeens wél als individu wordt gezien, wanneer een dier in het wild een naam

krijgt en mensen zich massaal zorgen maken over zijn welzijn. Zo kan het dus ook, dacht ik; het deed me goed om te zien dat mensen om hem gaven, en tegelijkertijd vroeg ik me af wat Wally zo uniek maakte – los van het feit dat er niet elke dag een walrus in Europese wateren opduikt.

Ik besloot naar hem op zoek te gaan. Niet naar Wally zelf, maar naar zijn reis, zijn verhaal. Want wat het ook was dat me vanaf het eerste moment dat ik over hem hoorde al zo aangreep, ik stond er niet alleen in. In alle havens, dorpjes en steden waar hij opdook bracht hij iets teweeg. Een schilder maakte een portret van hem, een jeugdboekenschrijfster een stripboek; een Britse brouwerij verkocht plots een speciaal walrusbier, en iemand anders verkocht mondkapjes met tekeningen van de walrus erop.

Daar komt nog bij dat het verhaal van Wally een teken aan de wand zou kunnen zijn. De laatste drie jaar zijn er steeds meer walrussen en andere Arctische dieren in Europa gespot, wat elke keer in verband is gebracht met de opwarming van de aarde. Ook in Nederland zijn in 2021 en 2022 walrussen gezien; een van hen, Freya, zou later het nieuws halen doordat ze in Oslo ‘geëuthanaseerd’ was – doodgeschoten.

Ik wilde dus op zoek gaan naar de sporen van Wally, maar ook meer te weten komen over de diersoort in het algemeen. Walrussen zijn in het verleden veel bejaagd, bijna uitgestorven, en toch zijn hun populaties weer enigszins hersteld – we hebben ze bijna uitge-

roeid, zoals we met talloze diersoorten doen, en toch zijn ze er nog (of weer). Ook dat verhaal is het vertellen waard. Uiteindelijk gaat er veel meer schuil achter een enkel dier dat in een havenstadje opduikt. De grenzen van ons leefgebied zijn niet zo helder afgebakend als we geneigd zijn te denken. We delen onze planeet, ons water en ons land met andere diersoorten, en die hebben net zoveel recht op hun bestaan als wij op het onze. In het relatief kleine, volle Nederland, waar op vrijwel elke vierkante kilometer mensen wonen, zullen we – hopelijk – altijd dieren blijven tegenkomen: bevers in de Biesbosch en ver daarbuiten, wilde paarden bij de Oostvaardersplassen, reeën, edelherten, otters, dassen, rivierkreeften, wolven, zehonden en walrussen. Enerzijds gaat de biodiversiteit in schrikbarend snel tempo achteruit, waardoor de ene na de andere diersoort uitsterft, anderzijds worden dieren uit andere ecosystemen verdreven door klimaatverandering en menselijke activiteiten in voorheen ongemoeide gebieden. Paradoxaal genoeg kan de verschraving van de leefgebieden van dieren dus óók leiden tot steeds meer confrontaties tussen mensen en wilde dieren.

En elk van die dieren, elk van die individuen, heeft een eigen verhaal. Net als Wally.

Op het moment dat ik beseftte dat ik zijn verhaal écht wilde kennen, om iets van zijn persoonlijkheid, zijn omstandigheden, zijn reis, zijn instincten en intelligentie te vatten en begrijpen, zat er maar één ding op.

Ik moest Wally achterna reizen.

I
IERLAND

Valentia Island (County Kerry)

De walrus is, mede vanwege zijn geïsoleerde leefgebied – hoog in het koude noorden, in beschutte gebieden waar onderzoekers tot voor kort amper konden komen –, lange tijd moeilijk te bestuderen geweest, en misschien ook niet het meest voor de hand liggende dier om je in te verdiepen. Dolfijnen, natuurlijk, die prachtige, intelligente en speelse dieren; zeehonden, met die schattige ogen; walvissen, haaien, ook die spreken allemaal tot de verbeelding. Maar de walrus? Die is toch altijd een beetje weggezet als lelijk, dik en lachwekkend.

Daar moet iets rechtgezet worden.

Ik haal alles in huis wat me ook maar iets zinnigs over walrussen kan bijbrengen. De titels van twee boeken van Midas Dekkers lijken veelbelovend, *De walrus en andere beesten* en *De hommel & de walrus*, allebei met een walrus op het omslag – maar van de tientallen columns in deze bundelingen gaat er maar één daadwerkelijk over dat dier, en dan ook nog slechts een enkele alinea, en wel over zijn geslachtsdeel. Het enige wat ik te weten kom is dat de mannetjeswalrus van alle dieren het grootste *baculum*, ofwel penisbot, heeft, ruim vijftig

centimeter lang. ‘Ik heb er in een museum wel eens met ontzag naar staan kijken,’ schrijft Dekkers.

Iets meer inzicht biedt *Een walrus op tafel*, over de ervaringen van dierenmasseur Anthony Guglielmo. ‘Wij hebben hier een walrus met problemen,’ zegt de hoofddoppasser van het New York Aquarium in 1997 over de telefoon aan Guglielmo. De vijftienjarige walrus Nuka heeft moeite met het gebruiken van haar achterpoten; ze kan niet meer zwemmen. Ik leer allereerst wat onthutsende feiten over walrussen in aquaria – zoals dat hun slagstanden in gevangenschap vaak ontstoken raken en dan maar getrokken worden. Nadat haar tweede slag tand getrokken was, bleef de ontsteking aanhouden en kreeg ze nog tweeënveertig dagen lang injecties met antibiotica, in een afgezonderde betonnen ruimte waar ze goed geobserveerd kon worden. ‘Maar nu zaten de heupspijeren van Nuka strak aangespannen, op de plek waar ze meer dan tweehonderd keer was geïnjecteerd.’ Ze had pijn, was lusteloos en verstijfd, en was tweehonderdvijftig kilo afgevallen. Guglielmo wil graag proberen te helpen, en ter voorbereiding probeert hij alles over walrussen te lezen wat hij kan. (Dat komt me bekend voor.) ‘Ik moest een anatomische tekening van een walrus zien te vinden,’ schrijft hij, ‘om erachter te komen welke spieren erbij betrokken waren en waar die zaten – maar het bleek dat er geen tekeningen van walrussen bestonden.’

In 1521 maakte Albrecht Dürer een eenvoudige schets van een walrus – waarschijnlijk was dat de eerste

enigszins waarheidsgetrouwe afbeelding van het dier in Europa. Het verhaal gaat dat hij de tekening maakte toen hij even mocht kijken naar een walruskop die onderweg was naar paus Leo x, als geschenk van de Noorse aartsbisschop Erik Walkendorf. Het British Museum, dat de schets bezit, plaatst daar vraagtekens bij: uit het bijchrift van Dürer is op te maken dat het dier gevangen is voor de kust van het Hollandse Zeeland, en dat het zo'n acht meter lang was – het blijkt moeilijk te achterhalen wat er omstreeks 1520 is voorgevallen. In 1558 waagde ook Conrad Gessner een poging, en tekende een walrus die in grote lijnen leek op die van Dürer. Er deden inmiddels ook meer ontwerpen de ronde; die kwamen veelal voort uit mondelinge beschrijvingen door ivoorhandelaren. Er werd wel gehandeld in slag-tanden, maar echte walrussen bleven nog even buiten zicht. Bijzonder waarheidsgetrouw waren die tekeningen dus niet: de walrus van Dürer is een nogal boosaardige buste, Gessner verzon er een heel lichaam bij, wat het dier meer op een zeehond met armen en benen deed lijken. Vanaf 1612, toen er een levende walrus met kalfje naar Amsterdam werd gebracht, kwamen de meer realistische weergaven in zwang, maar de mythische beesten van Dürer en consorten waren wel wat spectaculairder, dus bleven die de beeldvorming nog lange tijd bepalen.

In zijn zoektocht naar anatomische tekeningen van walrussen schakelde Guglielmo de hulp in van de Bronx Zoo, waar uiteindelijk iemand 'in de archieven van de

dierentuin een versleten, brokkelige tekening van de spieren van een walrus' vond. Uit 1827, 'en het bleek de enige te zijn die er zelfs maar bestond'. Guglielmo maakt eruit op dat de anatomie van een walrus, net als die van een paard of dolfijn, veel op die van de mens lijkt: 'een walrus heeft hamstrings, quadriceps, biceps – en allemaal op ongeveer dezelfde plaatsen als de mens'. Hoewel walrussen zich door de millennia heen hebben aangepast aan een bestaan onder water, stammen ze af van landdieren en hebben ze nog altijd de skeletstructuur van vingers, handen, polsen en onderarmen in hun flippers. De achterflippers bevatten nog botjes van tenen, voeten en enkels, allemaal verwerkt in een stukje soepele, elastische huid.

De huid van Nuka, schrijft Guglielmo, voelt vochtig aan, en rubberachtig; de vijf centimeter dikke speklaag is stevig en verschuift makkelijk onder zijn handen tijdens het masseren. Het vet van een walrus is, in tegenstelling tot bij mensen, 'een geheel afzonderlijke laag, die tussen de spier en de huid zit'. In het wild kan die laag blubber wel vijftien centimeter dik worden. Uiteindelijk slaagt Guglielmo erin Nuka in een maand of twee weer soepel te kneden en kan ze weer rondjes zwemmen in haar bassin – missie geslaagd.

Uiteindelijk zal ik het meest hebben aan een drietal andere boeken: *The World of the Walrus* van wildlifebioloog Peter Knudtson, die in 1998 alle destijds beschikbare informatie over walrussen verzamelde, *Walrus* van John en Louise Miller, die dat in 2014 opnieuw deden

met extra aandacht voor culturele representaties van de walrus, en het meer academische *The Atlantic Walrus. Multidisciplinary Insights into Human-Animal Interactions* uit 2021, onder redactie van Xénia Keighley, Morten Tange Olsen, Peter Jordan en Sean Desjardins.

Die boeken gaan mee op reis.

‘Zeldzame walrusobservatie in Ierland’, kopt de website van het Britse Natural History Museum op 15 maart 2021, een dag nadat Alan Houlihan en zijn dochter Muireann het dier op de rotsen zagen liggen aan de kust van Valentia Island, het meest westelijke bewoonde stuk land van West-Europa. Alan maakte er een melding van op de website van de IWDG, de Irish Whale and Dolphin Group. Die houdt zich over het algemeen vooral bezig met walvisachtigen, waaronder ook dolfijnen, en minder met *pinnipeds* of vinpotigen, waaronder zehonden. Maar ja, een meldpunt voor walrussen is er (nog) niet.

Hoewel het niet vaak voorkomt, zijn er eerder walrussen in Ierland gespot; het Ierse National Biodiversity Centre telde acht meldingen in de Ierse Republiek en Noord-Ierland sinds 1979. De IWDG schat op basis van Alans beschrijving dat dit exemplaar een jongvolwassen dier is: de walrus is zo’n twee meter lang en heeft bescheiden slag tanden. Volwassen mannetjes kunnen tot drie meter lang worden (vrouwjes ongeveer 2,5 meter), en hun slag tanden zijn zo’n twee keer de hoogte van hun schedel; dit dier is dus nog niet volgroeid. Het

is op dat moment nog niet duidelijk of het een mannetje of vrouwtje is, ondanks dat eerdergenoemde imposante baculum. Walrussen, geëvolueerd tot een soort gestroomlijnde torpedo's, kunnen dat bot intrekken om soepeler te zwemmen. Dat is ook waarom ze geen externe oorschelpen hebben, net als zeehonden.

De Ierse Ocean Research & Conservation Association (of: ORCA) uit haar zorgen over de gezondheid van het dier: het lijkt verzwakt, uitgeput en ondervoed. ORCA verwacht eigenlijk dat de walrus binnen enkele dagen zal overlijden. 'Hopelijk gebeurt dat niet, maar laat ons weten of en wanneer het dier overlijdt, zodat we verder onderzoek kunnen doen,' schrijft de organisatie op Twitter.

Het lijkt wachten op het einde. In de tussentijd wordt er in de *Irish Independent* gespeculeerd over waar het dier vandaan komt (de algemene aanname: Spitsbergen of Groenland), en vooral: waarom en hoe het hier is gekomen. Kevin Flannery, de directeur van het nabijgelegen aquarium OceanWorld in Dingle, beschouwt dit als de eerste echte observatie van een walrus in de omgeving: 'Misschien hebben andere mensen eerder gedacht er een te zien, maar wat mij betreft is dit de eerste.' Zijn theorie: 'Ik denk dat hij in het poolgebied in slaap is gevallen op een ijsschots en is afgedreven, misschien tot ergens in de Atlantische Oceaan. Dat is wat er meestal gebeurt: ze vallen in slaap en drijven dan weg op het ijs. Hopelijk komt hij weer een beetje op krachten en kan hij terugzwemmen naar het noorden.'

Twee jaar na deze eerste observatie van de walrus, die al snel Wally gedoopt zou worden, rijd ik over de Ring of Kerry, een prachtige kronkelende tweebaansweg door het Ierse landschap. Op naar Valentia Island, Knightstown, populatie 243. Daar ontmoet ik morgen Alan Houlihan, *the man himself*.

We treffen elkaar bij Glanleam Beach, een strandje op zo'n twee kilometer afstand van mijn hotel in Knightstown. Alan, goedlachs en laidback, vertelt over het eiland, over de beroemde vuurtoren en over de *skelligs*, twee rotsachtige eilanden in de verte. Intussen lopen we een trappetje af naar het strand. Zijn dochter Muireann loopt voor ons uit, dartzelt al over het zand terwijl wij het uitzicht nog even in ons opnemen en Alan me op een huis aan onze linkerkzijde wijst, hoog op de rotskust. 'Dat is het voormalige huis van de Knight van Kerry, een soort lord. En daar,' we draaien ons om naar het water en de kust aan onze rechterhand, 'daar lag hij. Wally.'

Ik sta op het punt de plek te bezoeken die ik inmiddels zo goed ken van alle nieuwsberichten, van alle foto's en filmpjes, van alle posts op social media. Het voelt nog wat dubbel: wat was ook alweer de meerwaarde van deze plekken met mijn eigen ogen zien? Ik ga nu toch gewoon naar een kale rots kijken? Maar ik hoef er maar dichterbij te komen, nu we over het strand in die richting lopen, en ik voel weer waarom ik dit doe. Een wild dier op menselijk territorium roept altijd weer uiteenlopende reacties op, ook in Nederland: de meerderheid

zal het op gepaste afstand bewonderen, respecteren en de ruimte geven, maar tegelijkertijd is er steeds een felle, agressieve minderheid die bedreigingen uit en denkt in actie te moeten komen. Talloze dode zeehonden, wolven, herten, bevers en dassen zijn daar het slachtoffer van, terwijl die in vrijwel alle gevallen geen enkel gevaar vormden.

Ook Wally werd door veel mensen bewonderd, maar tegelijkertijd was er altijd die dreiging: achter de schermen zijn er voortdurend tal van organisaties druk in de weer geweest om ervoor te zorgen dat er altijd iemand was om Wally in de gaten te houden, en vooral: de mensen om hem heen.

Wanneer we worden geconfronteerd met dat wat we niet kennen, krijgen angst en agressie maar al te vaak de overhand. Misschien kan het verhaal van Wally ons wel iets bijbrengen over zijn soort, kan het iets van de angst voor het onbekende wegnemen en ruimte bieden voor nieuwsgierigheid en mededogen. Daarom loop ik hier, aan de rand van Europa, op weg naar een kale, glibberige rots: om iets te leren over Wally, over de walrus.

‘Ik kwam hier vroeger altijd al om te spelen,’ vertelt Alan. ‘Ik ben hier opgegroeid, op Valentia Island, en heb later de hele wereld rondgereisd, maar op een gegeven moment woonden we in Australië en besloten we dat het tijd was voor een rustige, stabiele plek voor ons gezin. Het was tijd om naar huis te gaan.’

Ik snap dat deze plek bleef lonken; het is een bijzonder stukje Ierland, met een subtropisch klimaat en bij-

behorende begroeiing. Inmiddels zijn we de rotsen op geklauterd en lopen we een stukje door dichtbegroeid struikgewas. Het voelt opeens alsof ik midden in een regenwoud loop, een jungle, en dat klopt ook wel, zegt Alan. ‘De Knight van Kerry heeft door de jaren heen allerlei planten geïmporteerd, bamboe en boomvarens en veel zeldzame Zuid-Amerikaanse plantensoorten. En ze doen het allemaal heel goed hier. Het is nooit te koud, en nooit te warm. We zoeken dit plekje het hele jaar door op, of het nu midden in de winter of hartje zomer is.’

Voordat we bij de rots aankomen, bedank ik Alan nog eens voor zijn tijd. Toen ik enkele weken eerder contact met hem probeerde op te nemen, bleef het een tijdlang stil. Pádraig Whooley van de IWDG waarschuwde me al: het kon zijn dat Alan een beetje walrusmoe was. Hij is tenslotte veelvuldig lastiggevallen door media van over de hele wereld. Maar, zegt Alan nu we hier lopen, het is vooral zijn dochter Muireann die genoeg heeft van de roem. Hij lacht. ‘Ze was in het nieuws, op het internet, we kregen telefoontjes uit Engeland, Canada, noem het maar op. Mensen wilden alles over die ene dag weten. Na een tijdje vond ze het wel mooi geweest.’

Muireann vraagt of ze verderop mag spelen; natuurlijk, zegt Alan. En tegen mij: ‘Hier stonden we. Daar, op die rots, lag hij. Zo groot als een koe.’

Wat een toeval moet het geweest zijn, zeg ik, dat julie hier net op het moment waren dat een walrus zich op de rotsen hees.